

Lhostejnost

PhDr. Petr Nesvadba, CSc.

Výzkumy veřejného mínění zdají se potvrzovat vzrůstající znechucení lidí, pasivitu a nezájem. Nedávno jsem se dokonce dočetl, že „náš veřejný prostor je vyplněn lhostejností“! Když jsem o tomto tvrzení přemýšlel, zaplavil mne zprvu smutek („Kam jsme to za těch 25 let dopracovali?“), vzápětí vystřídaný obavami („Pokud bude tento trend pokračovat, to bude „voda na mlýn“ kritikům demokracie, ať zprava nebo zleva!“). Pak jsem si ale řekl: „Uklidni se a přemýšlej! Cožpak lhostejnost musí být nutně něčím odsouzenímhodným?“

Ano, tento pojem patří k těm nejvíce zprofanovaným. My všichni (paradoxně i ti nejlhostejnější) přece víme, že lhostejnost patří na smetišť mezilidských vztahů; je-li jím označeno nějaké lidské jednání (resp. spíše nejednání), a nebo dokonce i nějaký člověk jakožto osoba, pak je zcela zřejmé, že jim můžeme s klidem připsat tak opovrženímhodné charakteristiky, jako: netečnost, otupělost, strnulost až letargii, apatii, chlad, bezcitnost atd. ...

Ani já nepokládám lhostejnost za vlastnost, kterou bych velebil – ať u svých bližních, nebo ve veřejném prostoru. Ale přesto: nebylo by rozumné, neodsuzovat lhostejnost jako takovou, nýbrž **diferencovat, kdy, vůči čemu (komu) a proč ji uplatňujeme?** Sociolog Jan Keller již v 90. letech v knížce „Nedomyšlená společnost“ upozornil, že to, čemu říkáme moderní společnost, moderní stát, veřejný prostor apod., se začalo formovat koncem středověku jako produkt **městského prostředí**, v němž vysoká míra **anonymity** (a tedy i lhostejnosti) byla velice prospěšným garantem probíhajících zbožně-peněžních transakcí a velice vhodnou „kulisou“ pro vznik moderních institucí a s nimi spjatých sociálních rolí, očekávání a statusů. Čili: bez jisté (funkční) míry vzájemné izolovanosti (a tedy i lhostejnosti) není **moderní tržní ekonomika** vůbec myslitelná – a s ní ani soudobá společnost západního typu se svojí masovou výrobou, masovou kulturou atd.! Ano, nenávratně minul čas tradičních společností s jejich patriarchální strukturou, postavenou na rigidních, leč důvěrně známých institucích a rolích. Může nám to být líto, ale nezměníme to; jistá míra lhostejnosti je prostě plodem Moderny a je chvályhodná – bez ní bychom si ani nenakoupili v klidu v supermarketu...

Znepokojivé je – podle mého mínění – něco jiného: **vpád lhostejnosti do sféry sociální a zejména politické**; v obém je totiž v nejvyšší míře zapotřebí skrupulí, ohleduplnosti, zkrátka schopnosti citlivě diferencovat, což je ovšem pravým opakem lhostejnosti, jež – jak naznačuje již její etymologie – lživě zestejňuje to, co je ve skutečnosti rozmanité! Již antické Řecko vložilo do základů „evropanství“ pojetí **politiky** jako **péče o věci veřejné, jako občanské angažovanosti**; jaká je však realita soudobého Západu? Ačkoli již slavné francouzské revoluční heslo hlásalo nejen svobodu a rovnost, ale i bratrství, v chodu staletí došlo k dramatickému posunu, v jehož důsledku se západní civilizaci dodnes **nedaří skloubit lhostejnost tržní ekonomiky s angažovaností demokratické politiky!** Pokud by se to bývalo alespoň zčásti zdařilo, nenalezla by tolik odezvy ani Marxova kritika odcizení v kapitalismu, ani nacistická výzva k pěstění autentické „Volksgemeinschaft“...

V procesech bolestivého budování moderního Západu totiž stále znovu zapomínáme na to nezákladnější, co musí demokracie pečlivě chránit a pěstít: na **občanskou společnost**, tedy široké spektrum občanské angažovanosti, od politických stran a hnutí, církví, spolků, organizací, odborů, až po občanské iniciativy, nadace a profesní sdružení. Kdo z nás chce nosit hrdé označení „občan“, měl by na tomto poli přiložit svoji ruku k dílu; zde nesmíme dopouštět pasivitu a lhostejnost! Jen takové konání věcí veřejných je totiž zárukou, že se společnost „neroztrhne“ na všemocný (totalitní) stát na straně jedné a masu znechucených, vzájemně izolovaných, lhostejných a „na svém písečku“ si hrabajících individuí na straně druhé. A to už jsme přece zažili, ne?